

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การทำงานกับความสุข เป็นภาพฝันของคนจำนวนไม่น้อยที่ต้องการให้ชีวิตที่ดำเนินอยู่ในทุกขณะมีความสุขบังเกิดขึ้นแต่ในความเป็นจริงภาพที่เราพบเจอในปัจจุบันคือ ความรีบเร่ง รถติดตื่นสาย แย่งกันวิ่งขึ้นรถเมล์ มองนาฬิกาข้อมือ วิ่งไปตอกบัตรเข้าทำงาน ไม่เพียงเท่านั้นชีวิตจากบ้านถึงที่ทำงานก็ว่าสับสนวุ่นวายแล้ว ช่วงเวลาที่อยู่กับการทำงานก็มีปัญหาไม่แพ้กัน

ชีวิตมักไม่ได้พบความสุขง่าย ๆ อย่างที่เราฝันไว้ ปัจจุบันคนส่วนใหญ่เข้าใจว่าการมีเงินจำนวนมากจะช่วยซื้อความสุขได้มากขึ้น ซื้อความสะดวกสบายซื้อเวลาที่เสียไป และผลพวงจากความคิดเช่นนี้ก็เป็นค่านิยมที่ทำให้เราต้องทำงานหนักขึ้นเพื่อให้ได้เงินมากขึ้น ต้องใช้ความอดทนเพิ่มขึ้นใช้เวลาในการทำงานเพิ่มขึ้นและใช้สุขภาพร่างกายเพิ่มขึ้นด้วยซึ่งในขณะที่เรากำลังใช้ทุกอย่างไปนั้นเราก็กำลังมีทุกข์เพิ่มขึ้นไปด้วยและยิ่งรู้สึกทุกข์มากเท่าไรก็ยิ่งอยากนำเงินไปหาความสุขเพิ่มขึ้นอีกมากเท่านั้นหาว่าไม่รู้ไม่จริง เราสามารถมีความสุขได้ตั้งแต่ขณะทำงาน ได้ตั้งแต่ตื่นนอนโดยการรู้สึกถึงลมหายใจแรกของวันที่ได้ตื่นขึ้นมาในเช้านี้

การพัฒนามีเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในชีวิตโดยเฉพาะการพัฒนาตนเองเพื่อให้งานมีประสิทธิภาพ การพัฒนาเป็นคำที่มาจากคำว่า “ภาวนา” ซึ่งภาวนาในคำอธิบายของพระพรหมคุณาภรณ์ มีดังนี้ภาวนา ๔ หมายถึง การเจริญ การทำให้เป็นให้มีขึ้นการฝึกอบรมการพัฒนาภาวนา หมายถึงการลงมือปฏิบัติ^๑

๑) กายภาวนา หมายถึง การเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกว้างขวางกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณมิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

๒) สิลภาวนา หมายถึง การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติการฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน

^๑ พระธรรมปิฎก, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๕๖.

๓) จิตตภาวนา หมายถึง การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิ และสดชื่นเบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น

๔) ปัญญาภาวนา หมายถึง การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลอดพ้นจากความทุกข์แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยปัญญา

“ปัจจุบันขณะ เป็นเวลาอันประเสริฐ ” เป็นคำพูดที่คนทั่วไปที่เดินทางไปมาในเสถียรธรรมสถานจะได้ยินจากเสียงตามสายที่ส่งตรงจากลานธรรมที่มีชื่อเรียกว่า ธรรมศาลา และใครอีกหลายคนก็อาจได้ยินเสียงนี้ จากรายการวิทยุสวีกา หรือ รายการธรรมสวัสดิ์ในตอนเช้า

ชีวิตของคนในชุมชนชาวเสถียรธรรมสถานต้องทำงาน เหมือนกับคนทั่วไปในโลกภายนอก และในชีวิตจริงเรามีเวลาอันน้อยนิดนักที่จะได้นั่งนิ่งๆ จัดระบบชีวิตตนเองให้ปราศจากความกังวลจนนั่งนิ่งให้จิตเป็นสมาธิได้ ซึ่งในชีวิตประจำวันเราก็ยังคงง่วนอยู่กับการทำงานวิ่งวุ่นอยู่กับการหาเงิน ประกอบอาชีพ และพอมีเวลาเข้าจริงก็พอจะได้นั่งพักจิตอยู่หน้าจอคอมพิวเตอร์ ด้วยการเล่นอินเทอร์เน็ต ไม่ก็ใช้สายตาและเวลาอันมีค่าอยู่กับการดูละครและข่าวที่น่าสนใจไม่ง่ายเลยที่เราจะจับตัวเองให้นั่งอย่างสงบเพื่อให้เวลาจัดระบบชีวิตอย่างแท้จริง

เมื่อปัจจุบันขณะ ก็ยังคงเป็นเวลาอันประเสริฐการให้ความสนใจกับการใช้เวลาที่เราตื่นอยู่จึงเป็นสิ่งสำคัญ เวลาส่วนใหญ่ก็คือ เวลางานนั่นเอง เสถียรธรรมสถาน ได้นำคำสอนของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ มาใช้เป็นนโยบายหลักของที่นี่ คือ “ให้การทำงานเป็นฐานที่ตั้งของการปฏิบัติธรรม” และเนื่องจากเสถียรธรรมสถานเป็นสถานที่ที่เรียกได้ว่า เป็นสวนธรรมแห่งหนึ่งที่มีพระพุทธรูปเป็นเครื่องอยู่ของการดำเนินชีวิต พระพุทธรูปจึงเป็นประเด็นหลักของผู้คนที่เดินทางเข้ามาเยี่ยมชม ปฏิบัติธรรม ถือนิสสัยภาวนา ณ ที่แห่งนี้ คณะชุมชนที่เป็นเจ้าหน้าที่ก็ย่อมได้รับการชี้แนะธรรมะจากการทำงานจนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนแยกออกมิได้

ความเข้าใจในการเชื่อมโยงเป็นเนื้อเดียวกันเป็นความเข้าใจที่พุทธธรรมสามารถที่จะเอื้อให้เกิดขึ้น จนเกิดความรักและขอบคุณต่อทุกๆ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ความเข้าใจชีวิตและธรรมชาติอย่างแจ่มแจ้งตามหลักพระพุทธรูปศาสนานำไปสู่การรู้จักจิตใจ ความเข้าใจนั้นจะช่วยชำระจิตใจของตนให้สะอาดและมนุษย์สามารถใส่ใจดูแลและขัดเกลาจิตใจของตนได้ เมื่อเขาตระหนักเป็นเบื้องต้นว่าความคิดของเขา การกระทำของเขา คำพูดของเขา ส่งผลกระทบต่อตนเอง ต่อผู้คน ต่อสังคม ต่อโลก เพราะเราไม่สามารถปฏิเสธได้เลยว่า การเกิดขึ้นของตัวเราเอง จากการกระทำของเรา คำพูดของเราล้วนเป็นกระแสคลื่นที่ส่งผ่านไปยังทุกสิ่งทุกอย่างรอบๆ ตัว การ

ตระหนักถึงความเกี่ยวเนื่องของสรรพชีวิตเป็นสิ่งที่เตือนสติให้มนุษย์ดำรงอยู่ด้วยกันอย่างเข้าใจว่าทุกชีวิตเป็นเลือดเนื้อเดียวกัน^๐

เมื่อเรามีความเข้าใจอย่างถ่องแท้แล้วว่า ในชีวิตจริงเราไม่อาจแยกการทำงานจากการปฏิบัติธรรม แยกธรรมะออกจากกิจวัตรประจำวัน หรือแม้แต่แยกการที่จะเรียนรู้ให้ลึกซึ้งเข้าไปภายในตนเองออกจากการกระทบจากผัสสะภายนอกนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดริเริ่มที่จะศึกษาผลของการทำงานควบคู่กันกับการเรียนรู้ธรรมะซึ่งสิ่งที่ทำให้ผู้วิจัยเห็นได้อย่างชัดเจนที่สุดคือ เห็นกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่ตั้งหน้าตั้งตาทำงานอยู่ในสวนธรรมแห่งนี้ ที่เรียกว่าเสถียรธรรมสถาน สวนธรรมที่อยู่ใจกลางเมืองกรุงเทพฯ ภายนอกวัดเสถียรธรรมสถานแห่งนี้ก็ยังคงมีผู้คนทำงาน รถที่ผ่านไปมา ยังคงแจ่มใสและขยับเขยื้อน อาจมีบรรยากาศที่ต่างจากสถานปฏิบัติธรรมต่างจังหวัดที่ดูสงบเงียบตั้งแต่ก่อนทางที่จะเข้าไป ซึ่งมักจะอยู่ห่างไกลชุมชนและผู้คนที่สถานปฏิบัติธรรมที่ห่างไกลชุมชนนั้น จำเป็นต้องเป็นกลุ่มผู้สนใจในการปฏิบัติธรรมอย่างแท้จริงและมีเวลาว่างจากการทำงานอย่างต่อเนื่องจึงสามารถเข้าปฏิบัติธรรมได้

Rhys Davids ได้เพิ่มเติมว่า “การปฏิบัติทางพุทธศาสนา ทั้งในฐานะทางศาสนา และในฐานะการดำเนินชีวิตซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวพันกันอย่างมากกับความเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจ จุดมุ่งหมายสูงสุดทางศาสนา คือ ภาวะอรหัต วิถีการบรรลุและเข้าถึงจุดมุ่งหมายดังกล่าวได้ คือ มรรคมรรค ๘ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สามารถอธิบายทางจิตใจได้ (เช่น ความเข้าใจที่ถูกต้อง ความคิดที่ถูกต้อง) อันเป็นจุดมุ่งหมายที่สามารถบรรลุได้อย่างสมบูรณ์ด้วยความตั้งใจของเราเอง”

การให้ความสนใจในพุทธศาสนาในโลกตะวันตก ซึ่งเป็นโลกแห่งความก้าวหน้าทั้งทางการศึกษา เศรษฐกิจและเทคโนโลยี เป็นประเด็นที่น่าสนใจและน่าติดตามอย่างมาก ในฐานะที่โลกตะวันตกเป็นผู้นำในศาสตร์ความรู้ทุกด้าน แต่ก็ได้หันมาให้ความสนใจกับศาสตร์แห่งโลกตะวันออก ย่อมเป็นสัญญาณบางอย่าง แสดงให้รับรู้ได้ว่า ฐานความรู้หรือสิ่งที่ชาวตะวันตกใช้เวลาทุ่มเท ค้นคว้า ทดลอง วิจัย สามารถพิสูจน์ได้ในห้องทดลองหรือในทฤษฎีแต่ความรู้ในวิถีที่เป็นอยู่ยังไม่สามารถตอบสนองให้มนุษย์เข้าใจการมีชีวิตอยู่อย่างเข้าใจชีวิตได้เมื่อมนุษย์ไม่รู้ไม่เข้าใจ ศาสตร์ในการดำรงชีวิตที่ลึกซึ้ง ความรู้ที่มีอยู่และที่ได้ศึกษามา ฐานทางเศรษฐกิจที่มีและ

^๐ เพรศพรณ แดนศิลป์, “ผลของการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มโยนิโสมนสิการที่มีต่อปัญญาในภาวะความสัมพันธ์เชื่อมโยงและภาวะความเปลี่ยนแปลง”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (คณะจิตวิทยา: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๗.

เทคโนโลยีที่ก้าวหน้าก็อาจเป็นไปได้เพื่อการทำลายหรือเป็นไปได้เพื่อตนเอง ไม่เชื่อต่อการดำรงชีวิตที่ยั่งยืน^๐

ซึ่งในปัจจุบันคนจำนวนไม่น้อยที่สนใจการปฏิบัติธรรม สนใจธรรมะแต่ก็ยังไม่มีความพยายามมากพอที่จะพาตนเองไปที่ไกลๆ หรือเข้าปฏิบัติธรรมอย่างจริงจัง การมีส่วนร่วมอยู่ใจกลางเมืองซึ่งเป็นทั้งที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นที่สำหรับนั่งสงบใจ มีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ เช่น ห้องพระบรมสารีริกธาตุ ก็ย่อมบรรเทาความทุกข์และเป็นสถานที่หนึ่งที่ทำให้คนเมืองเข้ามาแสวงหาธรรมะได้

สิ่งนี้จึงเป็นสาเหตุหลัก ที่ทำให้ข้าพเจ้าสนใจใคร่ที่จะศึกษา ผู้คนที่ทำงานอยู่ภายในสวนธรรมแห่งนี้ ที่เป็นที่บรรเทาทุกข์ของคนจำนวนมากมาย บุคคลผู้ซึ่งอยู่เบื้องหลังธรรมชาติอันงดงามกลางเมือง บุคคลผู้ไต่ยนได้ฟังธรรมะอยู่เป็นนิตย บุคคลผู้ซึ่งอยู่เบื้องหลังความสะดวกสบายของผู้เข้าอบรมปฏิบัติธรรมเช่น อาหาร และที่พัก บุคคลที่อยู่เบื้องหลังเหล่านั้เอง ก็คือผู้ที่ไต่ยนได้ฟังธรรมะของท่านแม่ชีศันสนีย์ เสถียรสุตอยู่เสมอ ยิ่งทำให้เป็นที่น่าสังเกตว่า คนที่อยู่เบื้องหลังการทำงานที่ทำหน้าที่ต่าง ๆ ในสถานปฏิบัติธรรมแห่งนี้ จะเป็นผู้ที่ยิ่งกว่าผู้ปฏิบัติธรรมไปเข้าเียนกลับ หรือแม้แต่ผู้ปฏิบัติที่อยู่ในคอร์สอานาปานสติภาวนาซึ่งอยู่พักค้างเป็นเวลา ๓ วันเพราะเจ้าหน้าที่ที่อยู่ทำงานย่อมต้องใช้เวลาอยู่กับสถานที่นี้และไต่ยนได้ฟังธรรมมากกว่าหลายเท่านี้ และยังคงเป็นผู้มีจิตอาสาอย่างมั่นคงยิ่งด้วย ซึ่งภายในเสถียรธรรมสถานเองก็มีกระบวนการในการพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้นเสมอ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงใคร่ที่จะศึกษากระบวนการการพัฒนาจิตอาสา ตามหลักพระพุทธศาสนา ของเจ้าหน้าที่เสถียรธรรมสถาน อันเกิดจากความประทับใจที่ได้เห็นกลุ่มคนที่มี ความตั้งใจดีที่ทั้งทำงาน ทำบุญ ฟังธรรม และอาจปฏิบัติธรรมไปพร้อมกัน

นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังต้องการที่จะศึกษากระบวนการจิตอาสาของเจ้าหน้าที่เสถียรธรรมสถานซึ่งได้ทำหน้าที่ในฐานะผู้ที่เกี่ยวข้องด้วย ปัญญา และความเข้าใจ ในขณะเดียวกัน ก็จะได้ปรารภปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในกระบวนการจิตอาสา ตามหลักพระพุทธศาสนา ของเจ้าหน้าที่เสถียรธรรมเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาจิตตามกระบวนการพระพุทธศาสนา นอกจากนั้นก็เพื่อประโยชน์ทางราชการและการเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้เป็นประโยชน์กว้างไกลออกไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีจิตอาสาตามหลักพระพุทธศาสนา

๑.๒.๒ เพื่อศึกษากระบวนการจิตอาสาของเจ้าหน้าที่เสถียรธรรมสถาน

^๐เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖.

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักการจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนาของ
เจ้าหน้าที่เสถียรธรรมสถาน

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ แนวคิด ทฤษฎีจิตอาสาตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ กระบวนการจิตอาสาของเจ้าหน้าที่เสถียรธรรมสถานมีหลักการอย่างไร
- ๑.๓.๓ การประยุกต์ใช้หลักการจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนาของเจ้าหน้าที่เสถียร
ธรรมสถานเป็นอย่างไร

๑.๔ คำจำกัดความศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๔.๑ **จิตอาสา** หมายถึง จิตใจที่อยากช่วยเหลือแม้เป็นหน้าที่ของตนก็ยินดีทำอย่าง
เต็มที่ให้ดีที่สุด แม้ไม่ใช่หน้าที่ของตนแต่ได้รับการร้องขอก็ยินดีช่วยเหลืออย่างเต็มใจและเต็มกำลัง
แต่ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ใช้จิตอาสาแนวพุทธ คือ หลักธรรม ได้แก่ สังคหวัตถุ อธิธัมม
พรหมวิหาร สัมปยุตธรรมทศพิ ฐราชธรรมสัปปายธรรม สาร ภาณียธรรม ทาน กัลยาณมิตรธรรม
ภาวนา สมรวาสธรรมสัมมาวาจาปิยวาจา อริยวินัย

๑.๔.๒ **กระบวนการจิตอาสา** หมายถึง กิจกรรมการดำเนินงานหรือทำงานอย่าง
ต่อเนื่องเป็นลำดับ จนเห็นความเปลี่ยนแปลงเป็นลำดับขั้นตอนภายในองค์กร โดยมี ๔ หลัก ดังนี้

๑) หลักธรรมของผู้นำจิตอาสา หมายถึง หลักธรรมที่ช่วยให้เกิดความเป็นผู้นำอย่าง
ผาสุกและผู้ตามก็ผาสุกด้วยที่ได้ทำงานนั้น ได้แก่ สังคหวัตถุ^๑ อธิธัมม^๒ พรหมวิหาร^๓ สัมปยุต
ธรรม^๔ ทศพิฐราชธรรม

๒) หลักธรรมของบุคคลในองค์กร หมายถึง บุคคลแต่ละบุคคลที่ทำงานเชื่อมต่อกันทำ
หน้าที่ต่างกันในสถานปฏิบัติเสถียรธรรมสถาน ได้แก่ ทาน^๕ กัลยาณมิตรธรรม^๖ ภาวนา^๗
สมรวาสธรรม^๘

^๑พระธรรมปิฎก, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๔๓.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๐.

^๓เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๔.

^๔เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘๗.

^๕เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๒.

^๖เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๔.

^๗เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๐.

^๘พระธรรมปิฎก, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวล ศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๖ ,

(กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๕๔.

๓) หลักธรรมองค์กร หมายถึง หลักธรรมที่ช่วยให้องค์กรเป็นสถานที่ที่เอื้อต่อการพัฒนาตนเองและเอื้อต่อการปฏิบัติธรรมได้แก่ สัมปายธรรม^{๐๐}

๔) หลักธรรมของการอยู่ร่วมกัน หมายถึง หลักธรรมที่ทำให้ผู้อยู่ร่วมกันมีความประสานสอดคล้องจนสามารถทำงานเป็นทีมและเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ได้แก่ สัมมาวาจา^{๐๐} ปิยวาจา^{๐๐} สาราณียธรรม^{๐๐} อริยวินัย^{๐*}

๑.๔.๓ **เสถียรธรรมสถาน** หมายถึง ชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติ “เสถียรธรรมสถาน” อยู่ภายใต้การดูแลของ “มูลนิธิเสถียรธรรมสถาน” ตั้งอยู่เลขที่ ๒๔/๕ ซอยวัชรพล ถนน รามอินทรา ๕๕ แขวงท่าแร้ง เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๓๐

๑.๔.๔ **เจ้าหน้าที่เสถียรธรรมสถาน** หมายถึง ผู้ที่ปฏิบัติงานอยู่ในเสถียรธรรมสถานที่ได้รับค่าตอบแทนเพื่อเป็นค่าใช้สอยตามความจำเป็นตามตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบ รวมถึงการมีทางเลือกที่จะทำหน้าที่อยู่ในเสถียรธรรมเป็นเบื้องหลังความสำเร็จโดยที่เจ้าหน้าที่เหล่านี้จะทำงานที่เสถียรธรรมสถานหรือไม่ทำก็ได้แต่ทุกคนก็อยู่ทำด้วยความเต็มใจจึงเรียกว่า “มีจิตอาสา”

๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๕.๑ **พระสมศักดิ์ สนุตวาใจ(สนธิกุล)** ได้กล่าวถึง การพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ในงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธตามแนวของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ” พอสรุปได้ว่า แนวความคิดที่มองมนุษย์แยกต่างหากจากธรรมชาติและถือว่ามนุษย์เป็นผู้ที่จะพิชิตครอบครองจัดการกับธรรมชาติได้ตามใจชอบ ซึ่งเป็นรากฐานของอารยธรรมตะวันตกทุกแขนง และแนวคิดที่ผิดพลาดนี้เองได้ทำลายระบบบูรณาการที่ทำให้มนุษย์ดำรงอยู่ด้วยดี คือ มนุษย์ธรรมชาติ สังคม ซึ่งเป็นรากฐานความคิดที่ได้สร้างปัญหาให้กับสังคมมนุษย์มาจนถึงปัจจุบันนี้ ท่านยังมองเห็นรากฐานความคิดของตะวันตกนั้นมองมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ มนุษย์จะต้องดำรงอยู่กับธรรมชาติด้วยความสัมพันธ์ที่พึ่งพาและกลมกลืนกัน ส่วนแนวคิดของตะวันตกนั้นท่านเห็นว่าเป็นแนวคิดที่ผิดพลาดเพราะมองความสัมพันธ์ของมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ

^{๐๐}พระธรรมปิฎก, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๐๙.

^{๐๐}พระธรรมปิฎก, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๓๑.

^{๐๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๙.

^{๐๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓๗.

^{๐*}พระอาจารย์ศีกฤทธิ์ โสตุถิโส, อริยวินัย, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท คิว พรินท์ แมเนจเม้น จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๗.

เป็นกระบวนการและเป็นการมองแบบแยกส่วน แนวคิดของตะวันตกจึงสร้างปัญหาแก่นมนุษย์ สังคม และธรรมชาติที่ดำเนินมาจนถึงจุดติดตันหาทางออกไม่ได้ ความคิดตะวันออกเป็นแนวคิดที่แก้ปัญหาและให้คำตอบกับโลกปัจจุบันได้ ทั้งทางด้านมนุษย์ สังคมและธรรมชาติแวดล้อม^{๐๐}

๑.๕.๒ **ปาริชาติ สุวรรณบุบผา** ได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่องวิสัยทัศน์ในการทำงานของ เสถียรธรรมสถานไว้ในงานวิจัยเรื่อง “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของแม่ชี กรณีศึกษาเสถียรธรรมสถาน” ไว้พอสรุปได้ว่า วิสัยทัศน์ (Vision) ของเสถียรธรรมสถาน คือ การใช้งานเป็นฐานแห่ง การปฏิบัติธรรม การทำงาน คือ การปฏิบัติธรรม ปฏิบัติขัดเกลาเพื่อประโยชน์สุขของตนและ ประโยชน์สุขของผู้อื่น วิสัยทัศน์นี้เป็นความปรารถนาของเสถียรธรรมสถานที่ต้องการให้สมาชิก สามารถทำให้เป็นจริงได้ในชีวิตประจำวัน โดยมีภารกิจหลักหรือพันธกิจ (Mission) คือ การมุ่งเน้น การปฏิรูปการเรียนรู้พุทธธรรม ต้องการผลิตพุทธศาสนิกชนที่พึงประสงค์ในบริบทของสังคม ปัจจุบัน และสร้างตัวอย่างการบริหารจัดการชุมชนแม่ชีที่มีประสิทธิภาพ^{๐๑}

๑.๕.๓ **สุนิตย์ เชมภู และวินัย เมฆไตรภาพ** เสนองานวิจัยเรื่อง “การศึกษาและ ประยุกต์ใช้เรียนงานอาสาสมัครจากต่างประเทศเพื่อพัฒนาระบบอาสาสมัครในประเทศไทย ” ได้นำเสนอว่าระบบอาสาสมัครได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยที่เป็นกลไกสำคัญในการ ยกกระดับจิตใจของคนไทยให้มีความเห็นใจและร่วมช่วยเหลือสังคม โดยแสดงให้เห็นถึงคุณูปการ ของอาสาสมัครในระดับต่างๆ เช่นประโยชน์ของงานอาสาสมัครต่อตัวอาสาสมัครเอง ต่อองค์กร พัฒนาเอกชน ต่อภาครัฐกิจ และภาครัฐ และที่ได้ศึกษาบทเรียนจากกรณีอาสาสมัครใน ต่างประเทศมาใช้ในประเทศไทยก็พบว่าควรมีการจัดการฐานข้อมูลอาสาสมัคร องค์ความรู้ที่ เกี่ยวข้อง โดยมีองค์กรภาคประชาสังคมเป็นแกนกลางมีภาครัฐและภาคธุรกิจสนับสนุน ทั้งนี้ควรมี การใช้สื่อเพื่อให้งานอาสาสมัครเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง^{๐๒}

^{๐๐} พระสมศักดิ์ สุนทวาใจ(สนธิกุล) , “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธตามแนวของพระพุทธม คณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ” , **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต** , (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๖.

^{๐๑} ปาริชาติ สุวรรณบุบผา , “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของแม่ชี กรณีศึกษาเสถียรธรรม สถาน”, **รายงานการวิจัยภาควิชามนุษยศาสตร์**, (คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหิดล , ๒๕๔๔), หน้า ก.

^{๐๒} สุนิตย์ เชมภู และ วินัย เมฆไตรภาพ , การศึกษาและประยุกต์ใช้เรียนงานอาสาสมัครจาก ต่างประเทศเพื่อพัฒนาระบบอาสาสมัครในประเทศไทย , **รายงานฉบับสมบูรณ์ สำนักงานกองทุนสนับสนุน การสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)**, ธันวาคม ๒๕๔๔, หน้า ๘-๑๕.

๑.๕.๔ **สำเนา ขจรศิลป์** ได้ศึกษาเรื่อง “ประวัติอาสาสมัครไทย” ว่าการเริ่มงานค่ายอาสาที่แท้จริงในประเทศไทย เริ่มขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ หลังจากที่ นายทวี วงศ์รัตน์ ผู้แทนยุวพุทธิกสมาคม กลับจากการเข้าร่วมค่ายฝึกผู้นำค่ายอาสาสมัครสำหรับเอเชียใต้ ครั้งที่ ๒ ซึ่งจัดโดย คณะกรรมการจัดและดำเนินการตั้งค่ายฝึกผู้นำค่ายอาสาสมัครนานาชาติแห่งอินเดีย (Indian Organization Committee for International Voluntary Work Group) ด้วยความร่วมมือของ คณะกรรมการจัดและดำเนินการประสานงานค่ายอาสาสมัครนานาชาติแห่งยูเนสโก ค่ายอาสาสมัครที่แท้จริงครั้งแรก จัดตั้งในนามของยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยที่วัดหัวสวน จังหวัดฉะเชิงเทรา มีจุดมุ่งหมายที่จะฝึกให้ผู้แทนมีความรู้และประสบการณ์ทางด้านค่ายอาสาสมัคร เพื่อจะได้ดำเนินกิจกรรมในด้านนี้ต่อไป ซึ่งนับว่าเป็นการเริ่มงานค่ายอาสาสมัครอย่างจริงจังจนนอกเหนือไปจากการดำเนินงานของยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยแล้ว ยังมี สมาคมและหน่วยงานอื่นๆ ที่ได้ดำเนินกิจกรรมค่ายอาสาสมัครเป็นครั้งคราว เช่น กรรมการสหાયอเมริกัน (American Friends Service Committee) สมาคม Y.M.C.A. (Young Men's Christian Association) Y.W.C.A.(Young Women's Christian Association) เป็นต้น ซึ่งส่วนมากจัดเป็นระบบค่ายอาสาสมัครเพื่อการสัมมนา และค่ายอาสาสมัครเยาวชน ซึ่งมีจุดมุ่งหมายด้าน นันทนาการ เป็นต้น^{ON}

๑.๕.๕ **ศุภรัตน์ รัตนมูขัย** เสนองานวิจัยเรื่อง “ระบบการบริหารจัดการงานอาสาสมัคร ศึกษากรณี: มูลนิธิพุทธฉือจี้” มุ่งศึกษาแนวคิดเรื่องอาสาสมัครและรูปแบบการบริหารจัดการอาสาสมัคร โดยได้นำเสนอหลักแนวคิดเรื่องอาสาสมัครของมูลนิธิฉือจี้ที่ประกอบไปด้วย ๔ หลัก คือ หลักพระพุทธศาสนาแนวมนุษยนิยม ความเชื่อในเรื่องชาติภพและกฎแห่งกรรม การมองมนุษย์ในแง่บวก และภาวะผู้นำเปี่ยมบุญญาภพของท่านธรรมมาจารย์ โดยหลักแนวคิดทั้ง ๔ เรื่องนี้เป็นการสร้างรากฐานสำคัญต่อความรู้สึกเชื่อเพื่อเสียสละพร้อมกับความเชื่อว่า วิถีของอาสาสมัครคือวิถีของการปฏิบัติธรรม ที่นำไปสู่การมีพฤติกรรมเพื่อสังคม (Pro-Social) ในการอาสาเข้ามาช่วยสรรพชีวิต โดยมีปัจจัยภาวะผู้นำบุญญาภพที่ช่วยก่อให้เกิดตัวแบบของพลังจิตอาสาให้เดินตามรอยคือ พระโพธิสัตว์ พระธรรมอาจารย์เจิ้งเหยียน และอาสาสมัครรุ่นพี่ที่เสียสละ นอกจากนั้นยังได้เสนอเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการรณรงค์ชักชวนผู้คนให้ทำดี คือสถานีวิทย์

และโทรทัศน์ โดยการจัดอบรมให้ผู้จัดรายการวิทยุให้มีความรู้และทักษะในการสอดแทรกเรื่อง
คุณธรรม ความดี และจิตอาสา เพื่อชักชวนและจูงใจให้ผู้ฟังทำความดีเพื่อสังคม^{๐๐}

๑.๕.๖ Susan Ellis และ H. Noque นักวิชาการและผู้ทำงานในวงการอาสาสมัครพบ
“องค์ประกอบของอาสาสมัคร” ๔ อย่าง คือ ๑) มีความเป็นอิสระในการเลือกที่จะทำหรือไม่ทำตาม
พรสวรรค์หรือความสนใจ ๒) มีความรับผิดชอบต่อสังคม รวมทั้งการกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อ
บุคคล กลุ่มบุคคลและส่วนรวม ๓) ไม่หวังรางวัลหรือผลตอบแทนเป็นเงินทอง ๔) ไม่ใช่ภาระงานที่
ต้องทำตามหน้าที่ และนอกจากนั้นยังพบว่าสภาวะจิตใจสำคัญ ๕ ประการของบุคคลที่จะเป็น
อาสาสมัครคือ ๑) ต้องมีความรักความปรารถนาที่จะให้ ๒) ต้องมีจิตใจที่จะทำความดี ๓) ต้องมี
ความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ๔) ต้องยอมเสียสละเวลาและ ๕) ต้องไม่หวังสิ่งตอบแทน^{๐๐}

๑.๕.๗ **สุทธิพร รัตนธ** ศรัทธาการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธในทัศนะของพระธรรม
ปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) มีที่มาจากหลักพุทธธรรมซึ่งเป็นระบบการพัฒนายั่งยืนอย่างแท้จริง แต่ไม่ได้
ใช้ชื่อว่าการพัฒนายั่งยืน ท่านแสดงมุมมองวิธีการแก้ปัญหาขององค์การสหประชาชาติ พร้อมทั้ง
เสนอแนวทางการพัฒนายั่งยืนด้วยหลักมัชฌิมาปฏิปทาไตรสิกขาและหลักมัตตัญญูตา ที่เป็น
กระบวนการพัฒนาระบบการดำเนินชีวิตของคนทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาอย่างบูรณา
การ มีตัวชี้วัดที่เป็นรูปธรรมเรียกว่า สุขภาวะองค์รวมทำให้เกิดความสุขที่ไม่เบียดเบียนธรรมชาติ
แวดล้อม แต่กิเลส ได้แก่ ตัณหา มานะ และมิชฌาปฏิภว ยังเป็นอุปสรรคที่คนต้องแก้ไขเพื่อประโยชน์
อันอเนกอนันต์สุขแก่มนุษย์และธรรมชาติต่อไปเมื่อเปรียบเทียบการพัฒนายั่งยืนทั้งสองเรื่องแล้ว
พบว่า มีแนวทางการแก้ปัญหาที่คน แต่การพัฒนายั่งยืนแนวพุทธเพ่งมองคุณค่าและปัญหา
อุปสรรคของคนลึกละเอียดถึงขั้นกิเลส เนื่องมาจากรากฐานแนวคิดที่แตกต่างกัน คือ แบบ
ตะวันตกแยกคนออกจากธรรมชาติและพึ่งรับประโยชน์ ในฐานะเจ้าของธรรมชาติ อันเป็นอุปสรรค
ของการพัฒนายั่งยืนตลอดมาเป็นเวลานาน อีกทั้งตัวชี้วัดแบบเศรษฐศาสตร์ไม่มีความละเอียด
พอกับค่าของความจริงตามธรรมชาติ ส่วนการพัฒนายั่งยืนแนวพุทธในทัศนะของพระธรรมปิฎก

^{๐๐} ศุภรัตน์ รัตนมุขย์, “อาสาสมัคร: การพัฒนาตนเองและสังคม”, วารสารคณะกรรมการแห่งชาติ
ว่าด้วยการศึกษา ฯ สหประชาชาติ, (มกราคม-มีนาคม ๒๕๔๔) : ๓๓-๓๗.

^{๐๐} Susan J. Ellis, Katherine H. Campbell. By the People: A history of American as
Volunteers. (San Francisco: Jossey- Bass pub., 1990).

(ป.อ.ปยุตโต) มีรากฐานความคิดว่าคนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ อยู่ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยเช่นเดียวกัน จึงสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน

๑.๕.๘ **นพมาศ อีรวะดิน** พูดถึงความเชื่อเพื่อแผ่แผ่โดย Hamilton ได้กล่าวถึงไว้ในบทความเรื่อง “วิวัฒนาการทางพันธุกรรมของพฤติกรรมทางสังคม” ในวารสาร Journal of Theoretical Biology โดยได้เสนอข้อคิดที่ดัดแปลงมาจากแนวคิดของ ดาร์วิน ว่าพฤติกรรมการเสียสละของสิ่งมีชีวิตเป็นไปเพื่อการอยู่รอดของส่วนรวมหรือการอยู่รอดร่วมกันในวงศาณญาณ (Inclusive Fitness) ซึ่งหมายความว่า นอกจากการเสียสละเพื่อลูก ๆ แล้ว ยังมีการเสียสละเพื่อเครือญาติทั้งหมด เพื่อให้คงไว้ซึ่งการสืบเนื่องของวงศ์ตระกูล ทฤษฎีของ Hamilton นี้ไม่สามารถอธิบายพฤติกรรมการเสียสละให้กับคนที่ ๔ ไม่ใช่ญาติได้เพราะแท้จริงแล้วในสังคมนี้มีพฤติกรรมช่วยเหลือเหลือบุคคลอื่น ๆ แม้ไม่เคยรู้จักกันมาก่อนหรืออยู่ห่างไกลกันก็ตาม

๑.๖ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งขอบเขตการศึกษาออกเป็น ๒ ด้าน คือ

๑.๖.๑ การศึกษาวิจัยด้านข้อมูลเอกสาร

โดยศึกษาค้นคว้าจากคัมภีร์ไตรปิฎก คัมภีร์อรรถกถาฎีกา อนุฎีกา เกี่ยวกับการทำงานจิตอาสา การทำงานโดยมีธรรมะนำทางการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในชุมชนที่มาจากรูปแบบของการช่วยเหลือแบ่งปัน การยอมรับนับใช้ผู้อื่น ฯลฯ อาทิ กัลยาณมิตตตตพรหมวิหาร๔ สังคหวัตถุ๔ สาราณียธรรม๖ บุญกิริยาวัตถุ๑๐ รวมทั้งเอกสารอื่น

๑.๖.๒ การศึกษาวิจัยด้านภาคสนาม

โดยการสังเกตและวิเคราะห์บทสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่อยู่ในเสถียรธรรมสถานจำนวน ๘ ท่าน

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ เป็นเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการเชิงพรรณนา (Descriptive Method) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Document) การสังเกต (Observation) การวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย มีดังนี้

^{๐๐}สุทธิพร รัตนธรร, “ศรัทธาศึกษาการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธในทัศนะของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนคณาบัณฑิต** , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๓๓-๓๕.

^{๐๐}นพมาศ อีรวะดิน, **จิตวิทยาสังคมกับชีวิต** , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๕๔-๖๕.

๑.๗.๑. ขั้นศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) โดยแบ่งตามแหล่งข้อมูล ดังนี้

๑) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก

๒) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ คัมภีร์อรรถกถา ฎีกา หนังสือตำราทางวิชาการ บทความ ข้อเขียน บทสัมภาษณ์ วิทยานิพนธ์ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต เอกสารที่ใช้ในโครงการต่าง ๆ ของเสถียรธรรมสถาน บริบทชุมชน เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการศึกษา

๑.๗.๒. ขั้นศึกษาข้อมูลจากการเก็บข้อมูลระดับประชากรศาสตร์และสังคมศาสตร์ แบ่งตาม หลัก ๔ หลัก ดังนี้

๑) หลักธรรมของผู้นำจิตอาสา ได้แก่ สังคหวัตถุ อิทธิบาท พรหมวิหาร สัมปรัสนธรรม ทศพิธราชธรรม

๒) หลักธรรมของบุคคลในองค์กร ได้แก่ ทานกัลยาณมิตรธรรม ภาวนา ฌราวาสธรรม

๓) หลักธรรมองค์กร ได้แก่ สัมปายธรรม

๔) หลักธรรมของการอยู่ร่วมกัน ได้แก่ สัมมาวาจา ปิยวาจา สารานียธรรมอริยวินัย

๑.๗.๓. ขั้นศึกษาข้อมูลเชิงลึกจากการสังเกตและวิเคราะห์บทสัมภาษณ์จากกลุ่มอาสาสมัคร จำนวน ๘ คน เพื่อให้ได้ข้อมูลประวัติส่วนตัว วัตถุประสงค์ แรงบันดาลใจ ความคาดหวัง ประโยชน์ที่ได้รับ ปัญหาอุปสรรคกรณีที่อาสาช่วยเหลือและเรื่องราวที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงานและมีการประยุกต์หลักพุทธธรรม ในการทำงานจิตอาสาของเจ้าหน้าที่ อย่างไรบ้าง

๑.๗.๔. ขั้นเรียบเรียง วิเคราะห์ สรุปและเสนอแนะ ซึ่งเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนทั้งหมดมาเรียบเรียง วิเคราะห์ และนำเสนอผล

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบถึงแนวคิดของการจิตอาสาตามหลักพระพุทธศาสนา

๑.๘.๒ ทำให้ทราบถึงกระบวนการการจิตอาสาของเจ้าหน้าที่เสถียรธรรมสถาน

๑.๘.๓ ทำให้ทราบถึงการประยุกต์ใช้หลักการจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา

๑.๘.๔ ทำให้เป็นแรงบันดาลใจ สนับสนุน เชิญชวนให้บุคคลทำงานด้วยจิตอาสาเพื่อการปฏิบัติธรรม

๑.๙ กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัยกระบวนการพัฒนาจิตอาสา

